

Міністерство освіти і науки України

Луцький національний технічний університет

Факультет митної справи, матеріалів та технологій

Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»

ОРГАНІЗАЦІЇ КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ЗАСОБУ РОЗМІЩЕННЯ
(ЕКО-ГОТЕЛЮ)

спеціальність 241 Готельно-ресторанна справа

освітня програма «Готельно-ресторанна справа»

Виконав: здобувач вищої освіти
групи ГРСм –21

_____ КОТОК В'ячеслав Петрович

Керівник:

_____ к.г.н., доцент ГРОМИК О. М.

Кваліфікаційну роботу

допущено до захисту

«__» _____ 20__ р.

Гарант освітньої програми:

к.е.н., доцент СИДОРУК С. В.

_____

Луцьк – 2023 року

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет митної справи, матеріалів та технологій
Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи
Ступінь вищої освіти: другий (магістерський) рівень
Галузь знань: 24 Сфера обслуговування
Спеціальність: 241 Готельно-ресторанна справа
Освітня програма: Готельно-ресторанна справа

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
_____ Л.Ю. Матвійчук
(підпис)
« _____ » _____ 2023 року

З А В Д А Н Н Я НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Котка В'ячеслава Петровича

1. Тема кваліфікаційної роботи Організація курортно-рекреаційного засобу розміщення (еко-готелю)

Керівник роботи: Громик Оксана Миколаївна, к.г.н., доцент
затвержені наказом вищого навчального закладу від «14» січня 2023 р. №39/01-02.

2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи до 01.12.2023 р

3. Вихідні дані до роботи

основними джерелами інформації послужили нормативно-правові документи, стандарти готельних послуг, нормативні документи в досліджуваній області, дані звітності готельних підприємств, спеціалізовані періодичні видання, окремі Інтернет-ресурси

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що потрібно розробити):
ВСТУП

Розділ 1. Теоретичні основи організації курортно-рекреаційного засобу розміщення (еко-готелю)

Розділ 2. Оцінка еко-готелів як одного із трендів індустрії гостинності в сучасних умовах

Розділ 3. Перспективи курортно-рекреаційного засобу розміщення (еко-готелю)

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

5. *Перелік графічного матеріалу: класифікація засобів розміщення, загальна кількість еко-готелів у різних країнах світу, класифікація еко-готелів, основні критерії еко-готелів.*

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	
		завдання видав	завдання прийняв
Гарант освітньої програми	доц. Сидорук С. В.		
Розділ 1. Теоретичні основи організації курортно-рекреаційного засобу розміщення (еко-готелю)	доцент Громик О.М.		
Розділ. 2. Оцінка еко-готелів як одного із трендів індустрії гостинності в сучасних умовах	доцент Громик О.М.		
Розділ. 3. Перспективи курортно-рекреаційного засобу розміщення (еко-готелю)	доцент Громик О.М.		
Висновки та рекомендації	доцент Громик О.М.		
Нормо контроль	доц. Сидорук С. В.		

7. Дата видачі завдання 01.11. 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи бакалавра	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Обґрунтування теми	до 01.11.2022	
2	Огляд літератури із досліджуваної проблеми	до 01.02.2023	
3	Розділ 1. Теоретичні основи організації курортно-рекреаційного засобу розміщення (еко-готелю)	до 01.04.2023	
4	Розділ 2. Оцінка еко-готелів як одного із трендів індустрії гостинності в сучасних умовах	до 01.06.2023	
5	Розділ 3. Перспективи курортно-рекреаційного засобу розміщення (еко-готелю)	до 01.09.2023	
6	Висновки та рекомендації	до 01.10.2023	
7	Формування списку використаних джерел	до 01.11.2023	
10	Попередній захист кваліфікаційної роботи магістра	до 28.11. 2023	
11	Нормоконтроль	до 29.11.2023	
12	Інструментальна перевірка на академічний плагіат	до 07.12.2023	
13	Представлення кваліфікаційної роботи магістра до захисту	до 08.12.2023	

Здобувач вищої освіти _____

(підпис)

(Коток В.П.)

(прізвище, ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи _____

(підпис)

(Громик О.М.)

(прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Коток В.П. Організація курортно-рекреаційного засобу розміщення (еко-готелю). – На правах рукопису. Кваліфікаційна робота другого (магістерського) рівня, ОП «Готельно-ресторанна справа», за спеціальністю 241 Готельно-ресторанна справа, галузь знань 24 Сфера обслуговування. – Луцький національний технічний університет, кафедра туризму та готельно-ресторанної справи. – Луцьк, 2023. – 49 с., список використаних джерел з 50 найменувань.

Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків та рекомендацій, списку використаної літератури.

На основі аналізу діяльності європейських готельних комплексів окреслено проблеми та перспективи розвитку еко-готелів в Україні. Установлено, що досвід розвинених західних країн констатує, що стратегії та механізми обмеження шкідливих наслідків діяльності підприємств сфери гостинності цілком досяжні та ефективні.

Враховуючи значний перелік переваг еко-готелів, можливість вирішення негативних тенденцій, підтверджується значним світовим попитом на екологічні продукти та послуги, еко-сертифікація є перспективним інструментом підвищення туристичної привабливості. Екологічний сертифікат, отриманий готельним підприємством, наголосить на повазі до гостя та підтвердить інвестиційну привабливість та соціальну відповідальність бізнесу.

Вирішити проблеми раціонального економічного та екологічного функціонування закладів розміщення покликані екологічні готелі. Перспективи розвитку еко-готелів в Україні можуть бути обумовлені кількома факторами, які впливають на туристичний та готельний сектор в країні.

Визначено загальні тенденції розвитку екологічних стандартів для готелів і інших підприємств гостинності.

Ключові слова: готельна послуга, гостинність, готельна індустрія, еко-готелі, , готельне господарство, ринок готельної індустрії.

ANNOTATION

Kotok V.P. Organization of a resort and recreation facility (eco-hotel). - On the rights of the manuscript. Qualification work of the second (master's) level, OP "Hotel and restaurant business", specialty 241 Hotel and restaurant business, field of knowledge 24 Service sphere. – Lutsk National Technical University, Department of Tourism and Hotel and Restaurant Business. – Lutsk, 2023. – 49 p., a list of used sources with 50 titles.

The master's qualification work consists of an introduction, three sections, conclusions and recommendations, a list of used literature.

Based on the analysis of the activities of European hotel complexes, the problems and prospects of the development of eco-hotels in Ukraine are outlined. It has been established that the experience of developed Western countries states that strategies and mechanisms for limiting the harmful effects of hospitality enterprises are quite achievable and effective.

Considering the significant list of advantages of eco-hotels, the possibility of solving negative trends, confirmed by the significant global demand for ecological products and services, eco-certification is a promising tool for increasing tourist attractiveness. An environmental certificate received by a hotel enterprise will emphasize respect for the guest and confirm the investment attractiveness and social responsibility of the business.

Ecological hotels are designed to solve the problems of rational economic and ecological functioning of accommodation facilities. The prospects for the development of eco-hotels in Ukraine can be determined by several factors that affect the tourism and hotel sector in the country.

The general trends in the development of environmental standards for hotels and other hospitality enterprises have been determined:

Keywords: hotel service, hospitality, hotel industry, eco-hotels, hotel management, hotel industry market.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ЗАСОБУ РОЗМІЩЕННЯ (ЕКО-ГОТЕЛЮ)	9
1.1. Основні засади організації діяльності еко-готелів	9
1.2. Еко-сертифікація готельних підприємств	14
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЕКО-ГОТЕЛІВ ЯК ОДНОГО ІЗ ТРЕНЕДІВ ІНДУСТІЇ ГОСТИННОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	20
2.1. Дослідження розвитку еко-готелів у світі	20
2.2. Аналіз сучасної стану розвитку еко-готелів	25
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ РОЗМІЩЕННЯ (ЕКО-ГОТЕЛЮ)	33
3.1. Сучасні інструменти стратегічного управління та організації роботи еко-готелю	33
3.2. Сучасні перспективи розвитку еко-готелів	37
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	45

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сьогодні процеси глобалізації торкнулися всіх сфер світової економіки, в тому числі вплинули на світовий ринок готельних послуг, який зазнав суттєвих трансформацій, починаючи з другої половини ХХ століття, що багато в чому визначається виникненням та впровадженням різних інновацій, однією з яких є екологізація. В деяких країнах в останнє десятиліття екологізація готелів перетворилася на концепцію їхньої діяльності, започаткувавши створення так званих еко-готелів, як сучасному напрямку інновацій у сфері готельний бізнес. Створення та розвиток екоготелів є новим трендом функціонування сфери готельного господарства. Впровадження екологізації готельних підприємств сприяє підвищенню їх туристичної привабливості та дає конкурентні переваги на світовому туристичному ринку.

Актуальним є дослідження концепції еко-готелів як сучасного напрямку інноваційних стратегій у сфері гостинності та переваг її впровадження у світовій та вітчизняній практиці у готельному господарстві

Загальним та специфічним проблемам організації курортно-рекреаційних засобів розміщення присвячені наукові праці багатьох вітчизняних авторів, таких як Барна М., Гліненко Л., Дайновського Ю., Бунтової Н., Ганич, Н., Гаталяк, О., Данілової, О., Погинайко, І., Машкової О., Гаєцької Н., Фудорової О.

Під час написання роботи використовувалися монографії, навчальні посібники, статті у наукових періодичних виданнях, нормативно-правові документи, матеріали конференцій, звіти міжнародних організацій, дані мережі Інтернет.

Мета кваліфікаційної роботи: характеристика сучасних тенденцій розвитку екологічного спрямування готельного господарства.

Для досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- окреслити основні засади діяльності еко-готелів;
- дослідити особливості розвитку еко-готелів в світі;

- проаналізувати загальні тенденції розвитку екологічних стандартів для готелів;
- запропонувати інструменти стратегічного управління еко-готелем.

Об'єктом кваліфікаційної роботи магістра виступають екологічні засади індустрії гостинності.

Предметом дослідження процес організації діяльності засобу розміщення (еко-готелю).

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених задач було використано такі методи дослідження: порівняння – для окреслення основних засад діяльності еко-готелів, характеристики еко-сертифікації готельних підприємств, метод синтезу – використаний для опису еко-готелів у світі, метод аналізу - для визначення сучасного стану розвитку еко-готелів та програмно-цільовий метод – для окреслення сучасних інструментів стратегічного управління та організації роботи еко-готелю та виокремлення сучасних перспектив розвитку еко-готелів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що визначено специфіку діяльності еко-готелів та перспективи їх розвитку.

Практичне значення одержаних результатів в тому, що вони можуть бути використані у навчальному процесі при викладанні дисципліни «Готельна справа».

Апробація роботи на II Міжнародної науково-практичної конференції конференції «Світові досягнення і сучасні тенденції розвитку туризму та готельно-ресторанного господарства»: матеріали, м. Запоріжжя, 10 листопада 2023 р

Структура роботи складається із вступу, 3-ох розділів, висновків та рекомендацій, містить 49 сторінок, 22 рисунка, 2 таблиці. Список джерел включає 50 найменувань літератури.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ЗАСОБУ РОЗМІЩЕННЯ (ЕКО-ГОТЕЛЮ)

1.1. Основні засади організації діяльності еко-готелів

Загальним та специфічним проблемам організації курортно-рекреаційних засобів розміщення присвячені наукові праці багатьох вітчизняних авторів, таких як Барна М., Гліненко Л., Дайновського Ю., Бунтової Н., Ганич, Н., Гаталяк, О., Данілової, О., Погинайко, І., Машкової О., Гаєцької Н., Фудорової О. [9-15]. Переважна більшість наукових праць присвячена питанням сутності та особливостей екологізації готельного бізнесу. Проте станом на сьогодні існує потреба у комплексному дослідженні сучасних еко-готелів, що зумовило вибір теми кваліфікаційної роботи.

«Термін «готель» походить від латинського *hostel* та англосаксонського *hospitality*, що в перекладі означає «гостинність», а також старофранцузького *hospice*, тобто гість. Тому готельне господарство називають індустрією гостинності. На теперішньому етапі розвитку готельне господарство передбачає надання послуг з розміщення, харчування та обслуговування, тобто це комплекс заходів із задоволення потреб споживачів, забезпечуючи при цьому комфортність перебування гостей. Головною метою діяльності підприємств готельного господарства є надання бездоганного обслуговування (рис. 1.1) [16].

Невід'ємною складовою індустрії туризму є готельне господарство. В умовах конкурентної боротьби готельні підприємства змушені шукати нові шляхи для вдосконалення роботи та привабливості для потенційних гостей для конкурентоспроможності та ефективного розвитку підприємств сфери гостинності. Необхідністю є пошук нових інновацій та напрямів розвитку.

В останні десятиліття підприємства сфери гостинності по всьому світу розпочали брати активну участь у процесах зі збереження навколишнього середовища, вводячи в своє інноваційне діяльність поняття «екологічного менеджменту».

Рис. 1.1. Класифікація засобів розміщення [16]

Екологічний менеджмент – це сукупність принципів, форм, методів, прийомів та засобів управління виробництвом та персоналом з метою досягнення економічної ефективності виробництва та екологічної цілісності щодо сталого розвитку. Згідно наведеному визначенню, екологічний менеджмент можна визначити як комплекс заходів, що охоплюють управління ресурсами, виробничими процесами та продукцією та спрямовані на зменшення негативних впливів виробничої діяльності на довкілля та підвищення ефективності роботи підприємств. Одним із головних елементів системи екологічного менеджменту, що ефективно функціонує, є аналіз проведеної та планування майбутньої діяльності [1, 9, 18-22].

Покращення екологічної ситуації у світі – актуальна тема, яка змушує впроваджувати нові технології та інновації у різні сфери життя людини, включаючи сферу готельного господарства. Серед сучасних світових інновацій у сфері гостинності набирають популярність принципи екологічності.

Екологічні інновації є нові концепції, продукти, технології та способи організації виробництва, що складаються з процесів і систем, при використанні яких відбувається зниження забруднень навколишнього середовища, чи інших негативних наслідків внаслідок господарської діяльності людини.

У зв'язку з цим, однією з нових тенденцій розвитку готельного сектора є будівництво екологічних готелів (еко-готелів).

Екологічний готель – це екологічно сертифікований готель, метою якого є покращення стану навколишнього середовища шляхом зведення до мінімуму власного негативного впливу на неї [2, 25].

Еко-готель, або зелений готель, — це екологічно стійкий готель або готель, у концепцію якого окреслено важливі екологічні покращення з метою мінімізації впливу на природне середовище. Основне визначення екологічного готелю – це екологічно відповідальне житло, яке відповідає принципам екологічного життя. Ці готелі повинні бути сертифіковані незалежною третьою стороною або штатом, у якому вони розташовані. Традиційно ці готелі здебільшого представлялися як екологічні через їх розташування, часто в джунглях, і їх дизайн, натхненний використанням традиційної будівлі методи, що застосовуються кваліфікованими місцевими майстрами в таких регіонах, як Коста-Ріка та Індонезія [28-33].

Екологічний готель – це готель, який повністю працює у взаємодії з навколишнім середовищем, не завдаючи шкоди йому, певним чином сприяючи прогресу та покращенню місцевого середовища та сталому розвитку індустрії туризму.

Екологічні готелі – це підприємства, які значно зменшують свій вплив на навколишнє середовище за допомогою екологічних найкращих практик у сфері обслуговування, послуг, логістики, продуктів і витратних матеріалів. Основні елементи зосереджені навколо зменшення відходів, економії енергії та скорочення споживання води.

Цей термін використовується все частіше, адже власники готелів стають більш зацікавленими в захисті навколишнього середовища де перебувають їхні

гості.

Нові об'єкти будуються з екологічно чистих ресурсів — листяних порід тропічної деревини, місцевого каменю — і спроектовані таким чином, щоб краще поєднуватися з навколишнім середовищем. Вони також працюють за екологічними принципами, наприклад, подають органічну або місцеву їжу або використовують природне охолодження на відміну від кондиціонування повітря.

Ці вдосконалення можуть включати біологічні методи ведення домашнього господарства, використання відновлюваної енергії, використання органічного мила, енергозберігаючі світильники та програми переробки. Для цих готелів вигідно отримати певні сертифікати, щоб бути екологічно відповідними. Однією з корисних сертифікацій спеціально для готелів є сертифікація LEED. Готель, сертифікований LEED, приносить користь навколишньому середовищу завдяки енергоефективності.

Еко-готель повинен дотримуватися ряду найкращих практик, щоб зробити свій внесок у благо навколишнього середовища. Деякі з цих найкращих практик включають подачу місцевої органічної їжі в ресторанах, повторне використання постільної білизни, коли гість залишається більше ніж на одну ніч, а також впровадження програм переробки та компостування в номері.

Еко-готель як інноваційна концепція сфери гостинності має ряд особливостей, якими він відрізняється від звичайного готелю, зокрема:

- використання у будівництві екологічно чистих матеріалів, внесок у збереження навколишнього середовища, використання відновлюваних джерел енергії (сонячна енергія, сила вітру);
- застосування енергозберігаючого обладнання;
- рециркуляція стічних вод, які повторно використовуються готелем;
- наявність програм утилізації відходів;
- застосування матеріалів, придатних для вторинної переробки.

Екологічні проблеми в даний час перебувають у центрі уваги багатьох представників готельного бізнесу. Згідно з дослідженнями Корнельського

університету (англ. Cornell University), приблизно 90% гостей готелів, які взяли участь у опитування готові заплатити вищу ціну за екологічні продукти та послуги [7, 49].

За даними цього ж опитування, багато гостей готелів цікавляться проблемами захисту навколишнього середовища та усвідомлюють, що й їхні дії разом із функціонуванням підприємств готельного господарства, послугами яких вони користуються, надають той чи інший негативний вплив як на навколишню середовище, і на природу загалом [5, 6, 40].

Еко-готель як інноваційна концепція гостинності має низку особливостей, зокрема:

- залежність від природного довкілля;
- екологічна стійкість;
- внесок у збереження навколишнього середовища;
- забезпечення екологічної підтримки;
- дотримання місцевих культур;
- забезпечення економічного доходу місцевого населення.

Отже, екологічні готелі дотримуються суворих екологічних стандартів, щоб гарантувати, що їхні гості проживають у безпечних, нетоксичних та енергоефективних помешканнях. Ось деякі основні характеристики зеленого готелю:

- при прибиранні використовуються нетоксичні миючі засоби та пральний порошок;
- постільна білизна, рушники та матраци повинні бути виготовлені зі 100% органічної бавовни;
- відновлювані джерела енергії, такі як сонячна або вітрова енергія;
- органічне мило та туалетні приналежності замість окремих упаковок для зменшення відходів;
- контейнери для сміття в номерах і холах готелю;
- енергоефективне освітлення;
- перевезення гостей на місці лише екологічними транспортними

засобами;

- гостям пропонувати органічну та місцеву їжу;
- повторне використання води з кухні, ванни та пральні для саду та озеленення.

1.2. Еко-сертифікація готельних підприємств

Окрім цього, еко-готелі змушені дотримуватися суворих «зелених» принципів для того, щоб їхні відвідувачі були впевнені в тому, що вони проживатимуть у безпечних та енергозберігаючих готелях.

Обов'язковою умовою для присвоєння готелю статусу «екологічний» є сертифікація незалежною третьою стороною або державою, на території якої він знаходиться [2, 48].

Екологічна сертифікація є особливою системою еко-маркування для підприємств готельного господарства.

Еко-маркування об'єкта готельної сфери, що часто вказує на приналежність його менеджменту цінностям охорони навколишнього середовища та підвищує його привабливість для потенційних гостей. Екологічні сертифікації, що існують на даний час, прийнято класифікувати за такими ознаками [2, 48]:

1. Територія охоплення: міжнародні (ISO 14001, EMAS); національні («ANAB» у ЄС); регіональні («Blue Angel» у Німеччині).

2. Об'єкт сертифікації: сертифікація товарів («ANAB» у ЄС); сертифікація послуг («Green Globe», «Blue Flag»); змішані (товарів та послуг) (ISO 14001).

Основою для сучасних систем сертифікації є стандарт управління природокористуванням ISO 14001 (EMS), прийнятий Міжнародною асоціацією зі стандартизації (ISO) у 1991 році.

На додаток до ISO 14001 у деяких країнах було створено власні стандарти, наприклад, у Великій Британії – BS 7750 Специфікація для

господарських систем, у Канаді – CAN/CSA Z750-94: Guidelines for an Environmental Management System, в Європейському союзі – EMAS.

В останнє десятиліття відбулися серйозні зрушення у сфері екологічної сертифікації підприємств готельного господарства.

На міжнародний готельний ринок у 2002 році вийшла міжнародна програма добровільної екологічної сертифікації підприємств готельного бізнесу «Green Key», яка є одним з 5 проектів міжнародної недержавної незалежної організації «Foundation for Environmental Education».

Відповідно до цієї програми оцінка екологічної діяльності підприємств готельної сфери базується на 12 основних та 60 другорядних критеріях, розроблених міжнародним комітетом, та включає екологічний менеджмент, моніторинг споживання води та енергії, поводження з відходами, підвищення екологічної обізнаності серед персоналу та гостей.

На початок 2018 року сертифікацію «Green Key» отримало 2700 готелів, курортів, кемпінгів у 56 країн світу.

У 2023 році понад 4800 готелів та інших закладів у понад 60 краях мають сертифікацію «Green Key» (рис. 1.2).

Серед інших найавторитетніших систем сертифікації готелів слід згадати Touristik Union International - TUI (Німеччина), Green Globe (Велика Британія), NAC Green Leaf (Канада) (рис. 1.3-1.4).

Багато готелів у світі отримують сертифікацію за стандартом LEED.

Екомаркування — це системи маркування, які показують вплив товарів і послуг на навколишнє середовище в різних регіонах світу.

Екомаркування готелів Європи.

Екомаркування ЄС — це офіційний знак екологічної якості послуг і товарів, заснований у 1992 році [2, 8] в Європейському Союзі (ЄС), сертифікований незалежною організацією та дійсний у багатьох державах-членах Європейського Союзу.

Рис. 1.2. Дислокація готелів світу які мають сертифікацію «Green Key»

Рис. 1.3. Готель Touristik Union International (Німеччина)

Рис. 1.4. Готель Green Globe (Велика Британія)

Екомаркування готелів в Європі — це система сертифікації та визнання готелів, які дотримуються високих стандартів екологічної сталості та соціальної відповідальності. Це дозволяє гостям легше визначити готелі, які приділяють увагу питанням збереження довкілля та сталого розвитку.

З 2003 року будь-який оператор туристичного розміщення в ЄС – від великої мережі готелів до невеликого фермерського будинку – може подати заявку на європейське екологічне маркування. Оператори повинні відповідати суворим мінімальним стандартам щодо екологічної ефективності та стандартів здоров'я. Послуги туристичного розміщення повинні відповідати певним критеріям, набравши мінімум 20 балів з ряду обов'язкових вимог. Ці обов'язкові вимоги включають використання відновлюваних джерел енергії, загальне скорочення споживання енергії та води, заходи щодо зменшення кількості відходів і стічних вод, встановлення екологічної політики, надання місць для некурців і сприяння екологічному переважний вид транспорту [5-7].

Першим готелем з екомаркуванням у Європейському Союзі став Sunwing Resort Kallithea, розташований на Родосі, Греція, у вересні 2003 року [8], а першим готелем з екомаркуванням на Піренейському півострові (Іспанія та Португалія) був Hotel Jardim Atlântico на португальській острові Мадейра.

Екомаркування готелів Південної Америки. В Аргентині Асоціація туристичних готелів (АНТ) заснувала щорічну нагороду Hoteles Más Verdes (Більш зелений готель) [9]. Приз – грошову винагороду та визнання колег – отримують найкращі еко-готелі країни, як діючі, так і ті, що будуються.

У 2014 році місто Буенос-Айрес представило нову систему маркування готелів і хостелів Ecosello.[10]. Завдяки трьом рівням сертифікації (Committed, Advanced і Excellence) новий знак спрямований на розвиток екологічної свідомості серед туристичних операторів у Буенос-Айресі.

Екомаркування готелів у всьому світі. У 2008 році на Всесвітньому природоохоронному конгресі МСОП було започатковано Критерії Глобальної ради сталого туризму [11, 47-48]. Критерії, керовані Радою глобального сталого туризму, створили глобальний стандарт сталих подорожей і туризму та включають критерії та показники ефективності для напрямків, туроператорів і готелів [12-16]. GSTC забезпечує акредитацію через третю сторону для органів сертифікації, щоб легітимізувати претензії щодо стійкості [13-14].

Також існують інші системи сертифікації, такі як EarthCheck, яка також визначає сталий розвиток для підприємств готельного господарства та туризму, чи EU Ecolabel — офіційний екологічний лейбл Європейського Союзу, який покриває різні види продукції та послуг, включаючи готелі.

Ці сертифікаційні програми допомагають гостям та бізнесам знаходити та підтримувати екологічно відповідальні готелі, сприяючи збереженню природних ресурсів та зменшенню впливу туристичної діяльності на навколишнє середовище.

Еко-готелі також можуть активно допомагати в захисті природного середовища. Наприклад, Misool Eco Resort було розпочато як засіб фінансування природоохоронних робіт у цьому районі (рис. 1.5) [14].

Рис. 1.5. Приватний курорт Misool Eco Resort

Також було створено приватний морський заповідник (який зріс до розміру 300 000 акрів) і включав зону заборони. Оплачувана команда місцевих рейнджерів із 15 осіб (які працюють у дочірній благодійній організації Misool Foundation) патрулює територію та має базовий табір на курорті Misool Eco (поряд із іншими місцями в цьому районі) [15-16]. Фонд Misool також має додаткові проєкти, включаючи спільну програму для припинення полювання на манту в Лакамері (Savu Sea Alliance) [17-20]. Для життєзабезпечення самого екокурорту робота по збереженню також має велике значення, оскільки вона використовує незаймані рифи як головний актив (на курорті є дайвінг-центр) [18]. Робота навіть збільшила цей актив, оскільки протягом 6 років спостерігалось збільшення біомаси на 250% [19-23].

Окрім простого захисту навколишнього середовища, еко-готелі також можуть допомогти навколишньому середовищу за допомогою ініціатив з вирощування коралів (кораловий розплідник). Ініціатива Iberostar Group Wave of Change зосереджена саме на цьому.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ЕКО-ГОТЕЛІВ ЯК ОДНОГО ІЗ ТРЕНЕДІВ ІНДУСТІЇ ГОСТИННОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

2.1. Дослідження розвитку еко-готелів у світі

Сьогодні еко-готелі стають все більш популярними та відкриваються повсюдно. Частка екоготелів у країнах Західної Європи та США не перевищує 20% від загальної кількості готелів.

Перший екологічний готель відкрився в Мілані – це чотиризірковий готель «Hotel Scala», який розташований у семиповерховій будівлі – замку, збудованого наприкінці XIX століття. Для контролю за температурою повітря та подачею гарячої води у готелі застосовується спеціальна система відновлення енергії з використанням відновлюваних джерел (рис.2.1) [8].

Рис. 2.1. Готель «Hotel Scala» (Італія)

Свого часу найкращі еко-готелі світу були відкриті у Швейцарії, Великій Британії, Чехії та ПАР. Велика кількість іноземних готельних мереж та готелів вводять екологічну концепцію діяльності, розробляючи різні інноваційні проекти економії ресурсів та охорони навколишнього середовища. Наприклад, у Словаччині існує цілий екологічний курорт AquaCity. Весь комплекс якого використовує сонячну та вітрову енергію для опалення приміщень готелів,

аквапарку, СПА, ресторанів, барів, фітнес-залів та ін. [10-15].

Австралійський спа-курорт Emirates Wolgan Valley Resort & Spa розташований неподалік Сіднея бере участь у різних програмах захисту навколишнього середовища і використовує відновлювану енергію.

Готель Forum Homini в Африці, проєкт якого відрізняється зеленими дахами, що створюють умови для збереження тепла в приміщеннях протягом зими та охолоджуючим внутрішній простір влітку, зменшуючи споживання електроенергії на 75%. Мережа готелів Le Meridien, що налічує близько 100 готелів у 50 країнах світу починаючи з 2008 і до 2022 року має намір знизити витрати електроенергії на 30% та води на 20%.

Останнім часом екологічний туризм набирає все більшої популярності і це вже не тільки поїздки до віддалених куточків земної кулі з метою просто спостерігати, а не руйнувати, а й проживання у спеціальних екологічних готелях, створених за принципом бережливого ставлення до природи. Концепція таких екологічних готелів полягає в їхній повній ізоляції від цивілізованого світу. Нині вони є практично у всіх розвинених країнах і давно перестали бути чимось неординарним. По всьому світу постійно відкриваються готелі для туристів, які бажають провести відпустку в місці, яке не шкодить навколишньому середовищу.

Екологічні готелі, що дотримуються принципів сталого розвитку, спираються на концепції екологічної відповідальності. Окреслимо основні аспекти концепцій екологічних готелів:

1. Енергоефективність та використання відновлюваних джерел енергії: використання енергоефективних технологій та обладнання. Встановлення сонячних батарей або інших систем використання відновлюваних джерел енергії.

2. Ефективне використання води: встановлення систем збору та використання дощової води. Використання водозберігаючих технологій у ванних кімнатах та кухнях.

3. Управління відходами: сортування та вторинна переробка відходів.

Зменшення використання одноразових товарів та упаковки. Екологічно чисті матеріали:

4. Використання екологічно чистих будівельних матеріалів. Застосування меблів та декору з відновлюваних ресурсів.

5. Місцева інтеграція: підтримка місцевих виробників та постачальників. Пропаганда місцевої культури та традицій у дизайні та обслуговуванні.

6. Соціальна відповідальність: створення умов для адекватної оплати праці та задоволення необхідних умов праці. Залучення до соціальних та освітніх проєктів у місцевій спільноті.

7. Екологічна освіта гостей: забезпечення інформацією для гостей щодо збереження енергії, води та інших ресурсів. Організація заходів, які сприяють екологічній освіті.

8. Співпраця з екологічними організаціями. взаємодія з місцевими та міжнародними організаціями, що сприяють екологічним стандартам.

Отже, ці концепції реалізуються через інноваційний дизайн та управлінські рішення, які спрямовані на збереження природних ресурсів та зменшення негативного впливу готелю на навколишнє середовище.

Як приклад можна навести готель, повністю виготовлений із раніше використаних матеріалів, де швейна машинка служить столом для комп'ютера з виходом в інтернет. Крім того, в подібних готелях зазвичай використовуються альтернативні джерела енергії. Вартість проживання в номері екологічного готелю не перевищує 50-70 доларів.

Так, в Ірландії готель такого класу побудований з повторно перероблених матеріалів, його фасад і внутрішнє оздоблення є сумішшю середньовічного і футуристичного стилів. А на Гаваях побудований готель з бамбуку з видом на сельву.

Найбільш оригінальним з усіх можна назвати поселення Enigmata Treehouse Ecolodge на Філіппінах, де гості проводять кілька днів на природі,

засинаючи і приймаючи їжу на деревах з видом на океан в оточенні білих піщаних пляжів (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Enigmata Treehouse Ec lodge (Філіппіни)

У Словаччині є цілий екологічний курорт AquaCity. Весь комплекс використовує сонячну та вітрову енергію для опалення готелів, аквапарку, СПА, ресторанів, барів, фітнес-залів та конференц-холів. Кожен гість впевнений у тому, що через нього довкілля не постраждає (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Курорт AquaCity (Словаччина)

В американському штаті Флорида незабаром збудують черговий готель екоіндустрії (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Еко-готель Envision Green Note

Архітектурне бюро Майкла Розенталя рік тому розробило проєкт, який є повністю автономним екоготелем, що забезпечує себе електроенергією за рахунок використання гігантських вітряних турбін, а також гідроенергією — за рахунок резервуарів для збору дощової води. Крім того, всередині готелю розташуються сади та зелені насадження, які братимуть участь у вентиляції приміщень та очищенні повітря. Архітектори та дизайнери вирішили не обмежувати свою фантазію лише яйцеподібною формою будівлі готелю. Вночі екологічний готель Envision Green Hotel підсвітять яскраві софіти, а на стіни та стелі номерів будуть спроектовані цифрові зображення, які налаштовують самі мешканці.

2.2. Аналіз сучасної стану розвитку еко-готелів

Дедалі частіше в останні роки можна спостерігати орієнтацію на формування дбайливого ставлення до природи, турботи про довкілля, дотримання еко-принципів у звичайному житті. Люди відмовляються від ненатуральних продуктів, надаючи перевагу овочам і фруктам з фермерських господарств, віддають перевагу велосипедам і пішим прогулянкам, перестають використовувати пластик, сортують сміття. Задають тренд, як зазвичай, великі корпорації: «Макдоналдс», наприклад, прибрав з тисячі своїх ресторанів по всьому світу пластикові трубочки.

Туристичний бізнес теж не залишився осторонь загальної тенденції. Минулі десятиліття охарактеризувалися активним розвитком екотуризму, як окремого сектора. Термін «екотуризм» з'явився на Заході й був уперше використаний на одній із конференцій мексиканським екологом Ектором Себальосом-Ласкурайном 1983 року.

Основний зміст цього поняття відображав гармонію між рекреацією та екологією.

Екологічний туризм характеризується такими особливостями:

- мандрівники відпочивають на природі;
- не доводиться відмовлятися від комфорту;
- до природи - особливе ставлення;
- відпочинок дає змогу поліпшити здоров'я та настрій;
- доступні ціни або навіть безкоштовна подорож;
- географія екологічного туризму широка;
- кожен турист знайде розвагу і місце відпочинку до душі

Воно супроводжується формуванням специфічної інфраструктури, в тому числі будівництвом еко-готелів.

Можна виділити низку країн, які найактивніше розвиваються в цьому напрямку і задають тон у питаннях будівництва еко-готелів.

Очолує рейтинг країн, найбільш орієнтованих на цей вид відпочинку, Італія, на другому місці розташувалася Німеччина і замикає трійку лідерів Франція (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

Кількість еко-готелів у різних країнах

№ п/п	Країна	Кількість еко-готелів
1	Італія	3500
2	Німеччина	2400
3	Франція	2000
4	Австрія	1900
5	Бразилія	1800
6	Іспанія	1700
7	США	1300
8	Туреччина	1000
9	Греція	1000

Попри очевидне зростання попиту на екологічний туризм у світі, наразі досі відсутнє єдине розуміння терміну «еко-готель».

Еко-готель - об'єкт розміщення, керівництво якого запроваджує спеціальні заходи, спрямовані на мінімізацію негативного впливу на навколишнє середовище: економлять воду, сортують сміття, використовують безпечні для природи засоби для прибирання, прання білизни та пропонують органічні продукти на сніданок.

Еко-готель або як його ще називають зелений готель є екологічно стійким об'єктом, що відповідає принципам зеленого життя. Такі готелі мають бути сертифіковані як екологічно чисті незалежною третьою стороною або державою, на території якої вони розташовані.

Традиційно ці готелі представляли як Eco Lodges через їхнє місця розташування, дизайну, натхненного використанням традиційних методів будівництва, що застосовуються досвідченими місцевими майстрами, наприклад, у таких областях, як Коста-Ріка та Індонезія. Основна ідея таких закладів - гармонійне сусідство з природою і мінімум цивілізації [5, 6-10].

Таким чином, у міжнародній готельній практиці термін «еко-готель» розглядається, як готелі, що функціонують за принципом екологічної відповідальності та на основі застосування екотехнологій.

Головні аспекти, найхарактерніші для еко-готелів, умовно можна розділити на дві групи:

- ефективне управління відходами (їх мінімізація та утилізація);
- скорочення використання різних ресурсів (електрики, води заготовуваних товарів).

Саме ці напрями стали в основу еко-політики багатьох готелів, причому подібні готелі всіляко інформують клієнтів про заходи, що вживаються для того щоб цей засіб проживання став екологічно безпечним.

Основні критерії еко-готелю наведено на рисунку 2.5.

Рис. 2.5. Критерії еко-готелю

Сьогодні еко-готелі стрімко набирають популярності, деякі з них відкриваються в мегаполісах і повністю забезпечують умовами гостей, схожі з життям на свіжому повітрі: чиста вода, натуральні продукти та природні матеріали для оздоблення номерів. Справжньою екзотикою для гостей може стати принцип "екологічного розміщення": у деяких таких еко-готелях зовсім немає стільникового зв'язку, електрики та інших благ цивілізації. Наприклад, вода в душі нагрівається сонцем, замість лампочок - свічки, а на вечерю гостям можуть запропонувати самим наловити риби, зібрати гриби, овочі або ягоди. Найчастіше при еко-готелі є своя невелика ферма або город, де вирощують

різні культури. До «номерів» підхід теж дуже нестандартний. Це можуть бути хатини, побудовані за типом місцевих або корінних племен, які проживають на цій заповідній території. Найбільш популярним такий вид розміщення вважається в країнах Океанії та Центральній Америці [1, 4, 15].

У таблиці 2.2 представлений перелік найбільш популярних еко-готелів світу.

Популярні еко-готелі світу

Таблиця 2.2

№ п/п	Назва еко-готелю та розташування	Опис
1	2	3
1	Еко-курорт «Mashpi Lodge», Еквадор	Розташований на висоті 900 метрів над рівнем моря, є зразком екологічного місця проживання. Готель був зведений у 2012 році, та при його будівництві використовувалися нові екотехнології. В числі співробітників готелю працюють вчені, які стежать за збереженням та примноженням природного багатства екваторіальних земель. Завдяки їхнім зусиллям, у джунглях на території курорту можна зустріти не тільки папороть та бромелії, але й нові сорти орхідеї
2	Еко-курорт «Song Saa», Камбоджа	Еко-курорт займає окремих острів в архіпелазі Ко-Ронг Камбоджі. Власники сучасного еко-курорту вклали \$500 000, заснувавши фонд захисту довкілля. Серед їхніх ініціатив – 100-разове збільшення обсягу морського заповідника, охорона коралових рифів та місцевої фауни, а також забезпечення локальних шкіл сонячною енергією.
3	Еко-готель «Butterfly House Bahia», Бразилія	У своїй роботі еко-готель використовує такі технології: опалення. Від сонячної енергії відмовились, використовують в декорі матеріали які відповідають етичним нормам (наприклад, колумбійський бамбук), а відходи переробляються відповідно до всіх правил.
4	Еко-готель «Wilderness Hoanib Skeleton Coast	Організатори невеликого за розмірами еко-курорту дбають про місцеву популяцію левів. У чому гості готелю можуть прийняти безпосередню участь.
5	Еко-село «Six Senses Yao Noi», Таїланд	Село розташоване по сусідству з Пхукетом - це еталонна еко-село класу люкс, де немає жодного пластикового виробу, а органічні продукти поставляються з власного городу.
6	Еко-готелі «Anantara Bazaruto Island Resort», Мозамбік.	Курорт належить до найбільшої мережі еко-готелів у світі (44 курорти). Гості курорту можуть спостерігати за птахами у джунглях, купатися у басейні, що плавно перетікає в океанську затоку, на прогулянці по акваторії Індійського океану можна спостерігати за китами, морськими черепахами та безліччю різних видів риб.

1	2	3
7	"Topas Ecolodge", В'єтнам	Готель Topas Ecolodge – невеликий гірський курорт на вершині двох пагорбів. Електроенергія використовується щонайменше, всі відходи з кухні сортують: харчові залишки віддаються фермерам для годування худоби, порожні пляшки, банки та коробки – місцевим жителям для повторного використання. Стічні води після фільтрування у спеціальних резервуарах зрошують ґрунт на околицях. Головна частина турпрограми – відвідування гірських сіл та вивчення культури племен. Готель пропонує відвідувачам товари місцевого виробництва, безліч способів активного відпочинку, в тому числі катання на гірських велосипедах та походи в національний парк Хоангльєн, одна з найпопулярніших точок екотуризму.
8	Еко-табір «Sápmi Nature Camp»	Оленярі поділяться розповідями про традиційний саамський спосіб життя з гостей у північному шведському таборі Сапмі. Туристи можуть спостерігати північне сяйво та зоряне небо з комфортних вігвамів, відвідати пасовиська оленів і познайомитися ближче з культурою півночі.
9	Еко-курорт «Aristi Mountain Resort & Villas», Греція	Туристи можуть винайняти кімнату або цілий будинок. Бунгало курорту збудовано з каменю та дерева в повній гармонії з ландшафтом, для освітлення використовуються тільки світлодіодні лампи, стічні води переробляються за допомогою високотехнологічної системи третинної очищення, відходи – утилізують по максимуму
10	Еко-готель «The Lodge at Valle Chacabuco», Чилі	Еко-готель розташований у самому серці парку Патагонія, де колись знаходилося пасовище овець та великої рогатої худоби. Гостям доступні пішохідні маршрути, мальовничий кемпінг та походи з гідом. Гірські будиночки з каменю, добутого в долині, всередині оздоблені мармуром та переробленою деревиною і працюють відповідно до суворої «зеленої» політики щодо використання електроенергії та біорозкладаних засобів для чищення.
11	Еко-турбаза «The Ranch at Laguna beach», США	Еко-база розташована на південь від Лос-Анджелеса, тихоокеанською узбережжя. З 2015 року для зрошення курортних майданчиків використовують «вторинну» воду, що економить понад 84 млн. літрів води на рік. Найбільший органічний сад забезпечує ресторани сезонними фруктами.
12	Еко-комплекс Il Ngwesi, Кенія	Комплекс побудований повністю з місцевих матеріалів, розташований біля пагорбів Марарої поряд з річкою. Особливо гарно оформлені веранди, звідки відкривається панорама, що захоплює дух, а у водоспадів облаштовано «приховану» зону відпочинку. У програму включено відвідування лісу Mukogodo, кемпінг, знайомство з місцевими традиціями полювання та збору меду, а також масайськими музикою та танцями.
13	Еко-готель «Manawa Ridge», Нова Зеландія	Готель сконструйований з глинобитної цегли, саманних блоків і вдруге переробленої деревини. Номери оформлені скульптурами та картинами, відвідувачам запропоновані органічні туалетні приладдя. На околицях знаходяться пляжі, пагорби та ліси – зони для відпочинку.

1	2	3
		Також організуються мистецькі майстерні: відвідувачі можуть створити свою скульптуру з вулканічної породи із півострова.
14	Еко-готель «Nix Island House», Пуерто-Ріко	Будиночки еко-готелю побудовані таким чином, щоб отримувати користь з тропічних пасатів. Електрика повністю забезпечується сонячними батареями.
15	Еко-готель "Whitepod", кантон Вале, Швейцарія	Готель схожий на кемпінг, тільки з усіма зручностями, дорогий і розкішний. Туристи живуть у мінімалістичних геодезичних куполах з прозорими стінами із полівінілхлориду. Для гостей готелю кожен день організують чаювання з домашньою випічкою, а як бонус – безкоштовний теніс, бадмінтон, гігантські шахи та сауна у великому дерев'яний шале.
16	Mandarin Oriental Las Vegas, Лас-Вегас, Невада, США	У готелі використовуються енергозберігаючі лампи та екологічна побутова хімія, меню – страви органічної кухні. Готель, що отримав золоту сертифікацію за стандартом LEED.
17	Еко-готель «Lefay Resort and Spa Lago di Garda», Гарньяно, Італія	Це готель має п'ять зірок, розташований на березі озера Гарда, за 15 км від Верони. Фасад готелю – з дерева та каменю – чудово гармонує з пейзажем, так званого Лимонного узбережжя (Riviera dei Limoni) озера Гарда. Гастрономічна концепція, якої дотримуються в ресторані при готелі, називається Lefay Vital Gourmet, і має на увазі використання виключно сезонних середземноморських продуктів – від місцевих фермерів.
18	Перший бабл-готель GM Eco Bubble Hotel, Україна	Розташований в селі Яблуниця на урочищі Горішків, біля Буковелю. Багатоповерховий готель та максимально наближений до природи. Гостям пропонують відпочивати у глемпінгу із геокупола. Будівля побудована з екоматеріалів.
19	Екоготель «Бунгало», Україна	Розташований в Буковелі. Будиночок побудований з «дикого» зрубу. Гостям пропонуються страви з автентичною карпатською кухнею. Номери оформлені в сучасному стилі та облаштовані меблями з дерева.
20	Family ecohotel Klasna Polyana, Україна	Розташований у селі Поляниця, сімейний готель еко Красна Поляна. Новий сервіс Vauboo. Гостям пропонують карпатські чати на басейн, відвідування резиденції Святого Миколая.
21	Гірський готель «Ковчег», Україна	Еко-готель розташований на вершині гори Мегура. Еко-готель не великий, всього на 6 номерів, 18 гостей. Збудований з дерева.
22	«Вище Неба», Україна	Розташований в с. Паляниця, Буковель. Гостям пропонуються послуги СПА, кінні прогулянки. Сервіс Vaoodoo.

Як видно з таблиці 2.2, еко-готелі дуже різноманітні, але всі вони у своїй роботі використовують еко-технології. Застосування еко-технологій – це один із параметрів, який може бути закладений у класифікацію еко-готелів. При складанні класифікації існуючих сьогодні на ринку еко-готелів можна спиратися на різні ознаки поділу (рисунок 2.6).

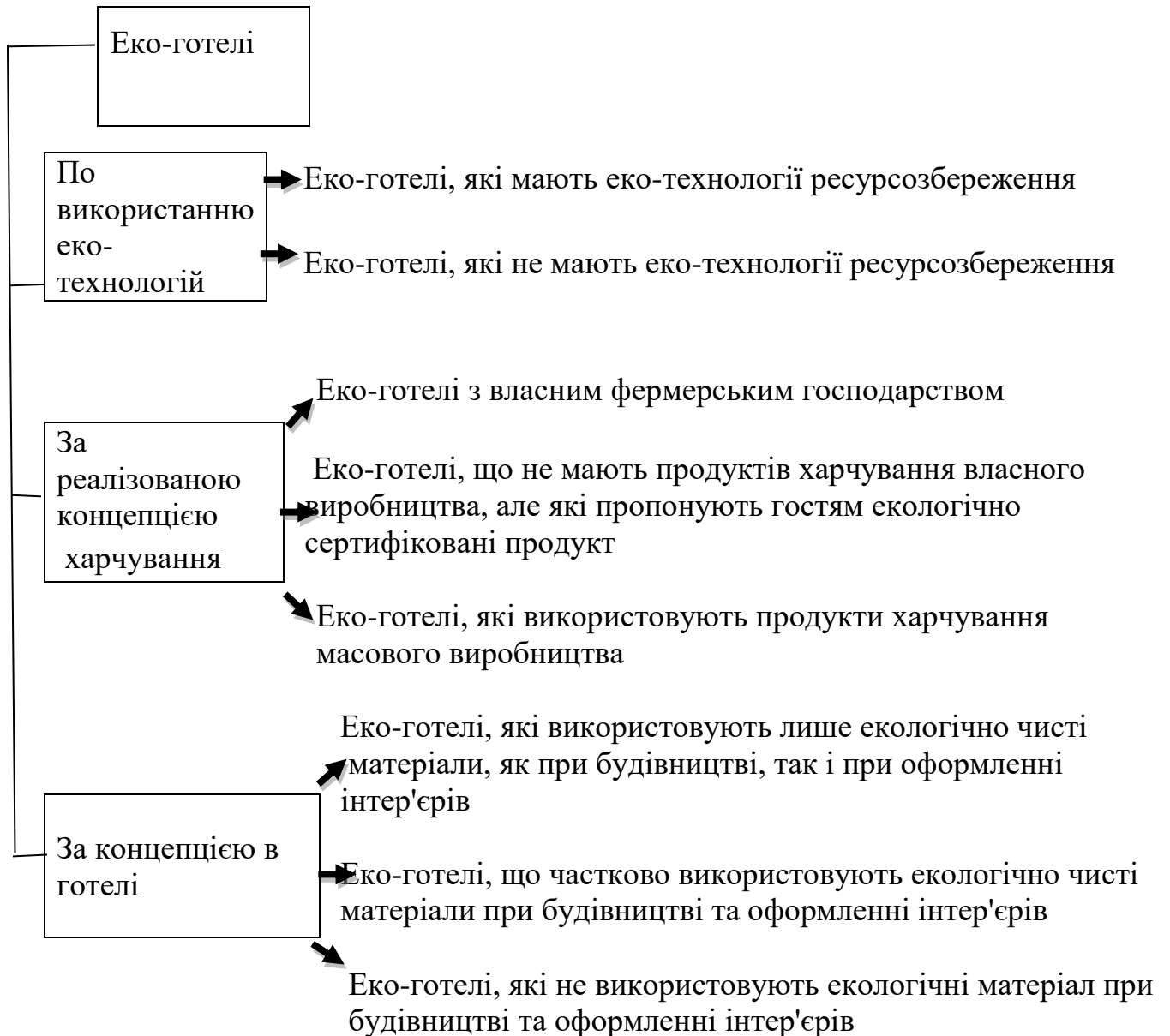

Рис. 2.6. Класифікація еко-готелів

Багато мандрівників по всьому світу віддають більше переваг на користь еко-подорож. Однак поки що багато хто відчуває труднощі з вибором даного виду відпочинку через брак інформації з цього питання та недостатньої кількості доступних та привабливих варіантів. Для просування такого виду

відпочинку готелі мають більше уваги приділяти захисту навколишнього середовища, оскільки екотуризм стає дедалі популярнішим. Наприклад, Hilton до 2030 року планує вдвічі скоротити вплив на довкілля (скоротивши викиди вуглецю та споживання води, припинивши використання пластикових трубочок та ін.). Marriott планує знизити споживання води на 15%, вуглецю на 30%, загальних відходів на 45% та харчові відходи на 50%. Крім того, деякі мережеві готелі виготовляють тканину для форми співробітників з перероблених пластикових пляшок, яка не потребує хімічестка

Як уже згадувалося вище, Україна сьогодні не перебуває серед тих країн, які лідирують з погляду надання послуг у сфері екологічного туризму.

Серед причин, які зумовлюють таке становище України, можна виділити:

- складну процедуру отримання готелем сертифікату як вітчизняного, так і та зарубіжного зразка;
- наявність в Україні великої кількості природних ресурсів, що дозволяє використовувати їх бездумно, не думаючи про економію;
- все ще незначна кількість людей, які готові відмовитись від благ цивілізації заради відпочинку на природі;
- недостатньо ефективна пропаганда екотуризму та відпочинку у екологічний готель.

Отже, основними критеріями, яким має відповідати екоготель, є: використання для енергозабезпечення відновлювальних джерел енергії, таких як сонячна або енергії вітру; енергоощаднее освітлення; рециркуляція стічних вод, які повторно використовуються на кухні, у лазні і пральні, а також для саду і озеленення; системи подачі свіжого повітря; програма утилізації відходів; господарське використання нетоксичних мийних засобів і пральних порошків; номери для людей, які не палять; перевезення на місцях «зеленими» автомобілями; харчування органічною продукцією місцевого вирощування; заборона використання одноразового посуду.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ РОЗМІЩЕННЯ (ЕКО-ГОТЕЛЮ)

3.1. Сучасні інструменти стратегічного управління та організації роботи еко-готелю

Стратегічне управління еко-готелем включає в себе впровадження інноваційних та стратегічних підходів для забезпечення екологічної ефективності та сталого розвитку. Варто виокремити кілька сучасних інструментів, які можуть бути використані для стратегічного управління еко-готелем:

1. LEED (Leadership in Energy and Environmental Design): LEED є системою сертифікації сталого будівництва, яка враховує енергоефективність, використання води, матеріали та якість середовища.

Впровадження: Готелі можуть отримати сертифікат LEED, розвиваючи та вдосконалюючи свою інфраструктуру з екологічною ефективністю.

2. ISO 14001: стандарт ISO 14001 визначає систему управління навколишнім середовищем.

Впровадження: Готелі можуть використовувати цей стандарт для розробки та впровадження системи управління, спрямованої на покращення екологічної продуктивності.

3. Системи управління водою та енергією: використання автоматизованих систем управління, що дозволяють ефективно використовувати воду та енергію в готелі.

Впровадження: Сучасні технології дозволяють готелям автоматизувати системи кондиціонування повітря, освітлення та водопостачання для ефективного використання ресурсів.

4. Системи управління відходами: розробка та впровадження систем для ефективного управління відходами, включаючи переробку та використання

вторинних ресурсів.

Впровадження: Використання технологій для сортування та переробки відходів, а також стимулювання гостей до участі у програмах переробки.

5. Еко-сертифікації: отримання екологічних сертифікатів, які підтверджують дотримання екологічних стандартів.

Впровадження: Залучення до програм сертифікації, таких як Green Key або EarthCheck, для демонстрації зобов'язань готелю до сталого розвитку.

6. Впровадження екологічних ініціатив у гостьовому обслуговуванні: залучення гостей до участі у екологічних ініціативах, таких як використання біорозкладних продуктів, утилізація рушників та посуду.

Впровадження: Створення програм та систем винагород для гостей, які приймають участь у сталій діяльності готелю.

Ці інструменти можуть бути використані готелями для створення стратегій та програм, спрямованих на підвищення екологічної відповідальності та зниження негативного впливу на навколишнє середовище.

Стратегія організації роботи еко-готелю повинна бути спрямована на забезпечення сталості та мінімізацію негативного впливу на навколишнє середовище. Основні ключові елементи, які можуть бути включені до стратегії еко-готелю:

1. Еко-дизайн та будівництво: забезпечити створення готелю, який ефективно використовує ресурси та має мінімальний вплив на довкілля.

Використання енергоефективних технологій та матеріалів. Забезпечення високої ізоляції та енергоефективного освітлення.

2. Управління водою та енергією: зменшити споживання ресурсів та підвищити енергоефективність готелю.

Встановлення систем автоматизованого управління освітленням та кондиціонуванням. Збір та використання дощової води. Впровадження ефективних систем очищення води.

3. Використання екологічних матеріалів та продуктів: мінімізація використання шкідливих хімічних речовин та підтримка сталого виробництва.

Вибір сертифікованих еко-матеріалів у будівництві та оздобленні.
Використання екологічно чистих побутових товарів та засобів для прибирання.

4. Управління відходами: зменшити обсяг відходів та сприяти їхній переробці.

Розробка програм вторинного використання ресурсів. Використання біорозкладних упаковок та продуктів. Впровадження систем сортування відходів для подальшої переробки.

5. Ефективне використання транспорту: зменшити вплив транспорту на навколишнє середовище.

Заохочення використання громадського транспорту та велосипедів.
Забезпечення станцій для зарядки електромобілів.

6. Соціальна відповідальність та залучення громади: забезпечити активну участь готелю у соціальних та екологічних ініціативах.

Залучення готелю до екологічних та соціальних проектів у місцевій громаді. Організація інформаційних заходів та програм для гостей щодо сталого споживання.

7. Моніторинг та відстеження: визначити ефективність стратегій та вносити корективи.

Встановлення систем моніторингу споживання ресурсів та викидів.
Проведення регулярних аудитів та оцінок екологічної ефективності.

Отже, дуже важливо враховувати, що стратегія повинна бути інтегрованою частиною ділової культури готелю, а також бути взаємопов'язана з усіма зацікавленими сторонами, включаючи персонал, гостей та місцеву владу.

Будівництво еко-готелів у військовий стан є доцільним з ряду причин, які включають екологічну відповідальність, ефективне використання ресурсів та соціальну відповідальність. Обґрунтування доцільність:

1. Споживання енергії та ресурсів:

- енергоефективність: еко-готелі зазвичай використовують енергоефективні технології, які дозволяють зменшити витрати на

електроенергію;

- водозбереження: застосування екологічних систем водопостачання та очищення дозволяє ефективно використовувати воду.

2. Зменшення негативного впливу на довкілля:

- зелене будівництво: еко-готелі можуть використовувати матеріали та технології, які мінімізують викиди та інші негативні впливи на довкілля;

- збереження природних ресурсів: використання відновлювальних джерел енергії та здорових для навколишнього середовища матеріалів сприяє збереженню природних ресурсів.

3. Підвищення іміджу країни та привабливість для іноземних туристів:

- зростання попиту: свідомість про екологічні питання зростає, тому еко-готелі можуть зазнавати підвищеного попиту серед туристів, які шукають сталі та екологічно чисті варіанти проживання;

- екологічний туризм: здатність готелю відповідати стандартам сталого розвитку може робити його привабливим для тих, хто обирає екологічно-свідомий туризм.

4. Сприяння збереженню здоров'я та комфорту проживання гостей:

- якість повітря: використання екологічних матеріалів та систем вентиляції може поліпшити якість повітря у готелі, що корисно для гостей та персоналу;

- зелені площі: створення зон зелені та використання екологічно чистих матеріалів може сприяти створенню комфортного середовища для відпочинку та відновлення.

5. Соціальна відповідальність:

- залучення громади: розвиток еко-готелю може стати джерелом робочих місць та сприяти розвитку місцевих громад;

- сприяння соціальним ініціативам: еко-готелі можуть визначити певну частку прибутку для соціальних проєктів чи ініціатив у місцевій громаді.

Отже, загальною метою будівництва еко-готелів у військовий стан може

бути створення сталого, енергоефективного та екологічно чистого об'єкту, який відповідає сучасним стандартам сталого розвитку і може принести як екологічну, так і економічний дохід.

3.2. Сучасні перспективи розвитку еко-готелів

Готелі по всьому світу розгортають безліч екологічних ініціатив, таких як сонячні електростанції та утилізація сміття.

Стійкість у діловому світі є важливою для досягнення зростання та задоволення гостей. Гості все частіше шукають екологічні готельні підприємства та платять більше за екологічно чисті продукти та послуги. Кожен третій гість віддає перевагу стійким брендам. Наприклад, TripAdvisor розробив свою програму GreenLeaders, яка демонструє сумлінним гостям готелі з найкращими екологічними методами, наприклад, готелі, що стають екологічними за LEED.

У сучасних умовах екологічні інновації є найбільш затребуваними в готелях сегменту «люкс», які закликають зберігати довкілля за допомогою впровадження екологічних технологій у сферу готельного бізнесу.

Будівництво екологічних готелів зазвичай здійснюється на територіях віддалених від промислових та індустріальних зон та місцевостях з не зміненим природним ландшафтом. У сучасних умовах екологічними можна вважати тільки ті будівлі, при будівництві яких застосування синтетичних будівельних та оздоблювальних матеріалів зведено до необхідного мінімуму. Також будівлі мають бути енергоефективними та мати незалежні автономні системи життєзабезпечення. Однією з таких особливостей є використання альтернативних джерел енергії. Найчастіше як останні виступає сонце, вітер, вода. У цьому випадку основний внесок у енергоефективність робить комплексне застосування якісних теплоізоляційних рішень для зниження тепловтрат через стіни, покрівлю та фундамент, а для економії енергії – на дахах будівель встановлювати сонячні колектори.

Проблеми ресурсозбереження та забезпечення енергоефективності є актуальними проблемами готелів через високі витрати енергії у межах собівартості готельних послуг та стрімким зростанням цін на енергоносії [3, 48-49].

Готелі є найпотужнішими споживачами енергетичних та водних ресурсів. Раціональне використання матеріальних ресурсів є ефективним інструментом збільшення прибутковості готелю виходячи з скорочення виробничих витрат [5].

Необхідними умовами для забезпечення ресурсозбереження в готелях є: використання ресурсозберігаючого обладнання та автоматизація управління всіма інженерними службами та системами будівлі. У зв'язку з цим останніми роками на світовому ринку користуються великою популярністю почали користуватися програмно-апаратні рішення «smart house» («розумний дім»). Дані автоматизовані програмно-апаратні комплекси, що здійснюють у режимі реального часу моніторинг та управління системами життєзабезпечення будівлі:

- опалювальним та вентиляційним обладнанням;
- освітленням;
- електроживленням;
- системами відеоспостереження та контролю доступу до приміщень;
- пожежною сигналізацією;
- контролем протікання води, мультимедійним обладнанням і т.д.

Використання таких інтелектуальних систем у готелях здатне економити ресурси до 30%. Також дані системи мають такі переваги використання:

- підвищення комфорту перебування гостей у номерах готелі шляхом підтримання оптимальних кліматичних умов, освітленості номера, обліку індивідуальних уподобань гостей;
- збільшення ресурсу роботи устаткування;
- підвищення безпеки служб готелю з урахуванням оперативного реагування на позаштатні ситуації.

Сучасне обладнання пропонує для готельних комплексів цілий перелік інноваційних рішень, що дозволяють домогтися ресурсозбереження. Зниження забруднення навколишнього середовища, впровадження нових інновацій та технологічних рішень, що сприяють скороченню викидів вуглеводневих газів в атмосферу, реалізація низки міжнародних та регіональних екологічних та енергозберігаючих програм роблять популярним впровадження та використання таких нетрадиційних джерел тепла та енергії, як сонячні батареї, сонячні колектори, вітрогенератори, одержання тепла з пластових вод.

В еко-готелях енергозбереження іноді закладено вже в самих системах, наприклад, TimeLox 2300 ЕМІ. Завдяки датчику замку при виході гостя з номера, система автоматично вимикає освітлення та електроприлади, які були залишені включеними. При виселенні гостя система отримує команду відключення кондиціонера у номері, а залежно від того, хто зайшов у номер, – гість чи персонал – вибирається необхідна система кондиціонування.

Правильно впроваджені ресурсозберігаючі технології в рамках проєктів еко-готелів сприяють економії фінансових коштів підприємства, скорочення витрат на технічне обслуговування обладнання, підвищення привабливості серед потенційних клієнтів, розширення ринку збуту, залучення екологічно відповідальних гостей, збільшення прибутковості від завантаження номерного фонду

Отже, варто окреслити переваги еко-готелів:

- економія на ресурсах;
- зниження водоспоживання;
- економія електроенергії;
- зниження витрат за енергоресурси;
- зниження витрат на матеріалах, що зазнають вторинної переробки;
- залучення нових гостей за рахунок сприятливої екологічної ситуації;
- позитивне позиціонування ринку послуг;
- додаткова можливість реклами готелю;
- створення репутації для бренду та готелю, як соціально відповідальної

компанії.

Позиціонування готелю як еко-готель дає його власнику цілу низку конкурентних переваг, серед яких у першу чергу слід виділити можливість використання такого статусу в рекламних цілях, формування сприятливого для персоналу та гостей мікроклімату, підвищення показників завантаження номерний фонд.

Основними умовами, що сприяють розвитку еко-готелів в Україні, є:

- наявність рекреаційних ресурсів та територій, придатних для розташування еко-готелів;
- становлення та розвиток виробництва екологічно сертифікованої будівельної продукції;
- наявність значної кількості навчальних закладів з підготовки фахівців у сфері гостинності;
- наявність наукових, науково-дослідних центрів, що спеціалізуються на розробленні енерго-, водоощадних технологій, підготовці фахівців відповідної спеціалізації;
- становлення виробництва екологічно чистих продуктів харчування;
- наявність широкого спектра додаткових послуг.

Негативними тенденціями, що уповільнюють практику ведення еко-готельного господарства, є:

- відсутність розвиненої інфраструктури на територіях, придатних для розташування еко-готелів;
- «негативний імідж», сформований у зв'язку з військовими діями на території держави;
- відсутність на цей час єдиної державної сертифікації у сфері еко-готелів;
- висока вартість екологічно чистої продукції;
- неналежний державний екологічний контроль у сфері виробництва будівельних матеріалів;
- недостатня практика ведення еко-готельного господарства;

- відсутність достатньої поінформованості у населення про функціонування еко-готелів.

Вирішити проблеми раціонального економічного та екологічного функціонування закладів розміщення покликані екологічні готелі. Перспективи розвитку еко-готелів в Україні можуть бути обумовлені кількома факторами, які впливають на туристичний та готельний сектор в країні. Декілька ключових аспектів, які можуть визначати ці перспективи виокремлені у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Перспективи розвитку еко-готелів у Україні

Перспектива	Характеристика
Зростання екологічної свідомості	За останні роки спостерігається зростання інтересу громадян до питань екології та сталого розвитку. З цієї точки зору, еко-готелі можуть стати привабливим вибором для тих, хто обирає більш екологічно чистий та відповідальний спосіб подорожувати.
Підтримка держави	Якщо уряд України визнає важливість сталого туризму та екологічних ініціатив, це може призвести до розроблення та впровадження сприятливих програм, зокрема фінансової підтримки, для розвитку еко-готелів.
Зміни у споживчих уподобаннях:	Зростання популярності сталого способу життя може призвести до того, що більше туристів обиратимуть готелі, які демонструють відданість принципам екології.
Місцевий потенціал	Україна має багатий природний потенціал, такий як Карпати, мальовничі річки та озера. Розташування еко-готелів в природних резерваціях чи екологічно чистих областях може стати ключовим фактором їхнього успіху.
Глобальні туристичні тенденції	Ще однією перспективою є врахування глобальних туристичних тенденцій. Якщо світові туристи докладають зусиль для зменшення свого екологічного сліду, то еко-готелі можуть здобути популярність серед цільової аудиторії.
Стратегічне маркетингове планування	Розвиток еко-готелів в Україні може вимагати ефективної маркетингової стратегії, спрямованої на просування екологічних ініціатив та привертання уваги екологічно свідомих туристів.

У той же час організація та функціонування еко-готелів несе їх засновників ряд недоліків. Створення подібного типу готелів спричиняє додаткові витрати на етапі проектування та будівництва, оскільки впровадження ряду екологічних інновацій передбачає великі фінансові вкладення та збільшення термінів окупності проекту. Також відмова від деяких видів пропонованих послуг та товарів, матеріалів в обробці інтер'єрів, може негативно позначитися на попит серед певних груп гостей (наприклад, відсутність номерів для курців, обмеження напору води та ін.).

Отже, усі ці чинники можуть взаємодіяти, формуючи потенціал для розвитку еко-готелів в Україні. Важливо, щоб готелі розуміли попит ринку, вивчали сучасні стандарти сталого розвитку та використовували їх для покращення свого бізнесу.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Виходячи з вище сказаного, можна зробити висновок, що індустрія гостинності в нині перебуває у стадії становлення та популяризації екологічного спрямування. Існує успішний досвід функціонування еко-готелів на національних ринках багатьох країн світу, що має послужити поштовхом до подальшого розвитку цього напрямку у світовому масштабі. Крім цього відзначається зростання екологічної культури гостей, які готові доплачувати за екологічно чистий продукт, дбаючи як про себе, так і природні екосистеми, усвідомлюючи шкоду природному середовищу, що завдається сучасним технологічним суспільством.

Окреслено, що еко-готелі – це перспективні готелі, які призначені підтримувати стан природного середовища, виховувати у суспільстві екологічна свідомість та відповідальність, а їх гості при цьому можуть отримати здоровий відпочинок у гармонії з природою.

Установлено, що досвід розвинених західних країн констатує, що стратегії та механізми обмеження шкідливих наслідків діяльності підприємств сфери гостинності цілком досяжні та ефективні.

Враховуючи значний перелік переваг еко-готелів, можливість вирішення негативних тенденцій, підтверджується значним світовим попитом на екологічні продукти та послуги, еко-сертифікація є перспективним інструментом підвищення туристичної привабливості. Екологічний сертифікат, отриманий готельним підприємством, наголосить на повазі до гостя та підтвердить інвестиційну привабливість та соціальну відповідальність бізнесу.

Визначено загальні тенденції розвитку екологічних стандартів для готелів і інших підприємств гостинності:

1. Стратегії сталого розвитку: більше підприємств готельного господарства може приділяти увагу стратегіям сталого розвитку, включаючи заходи для зменшення впливу на довкілля, оптимізацію використання ресурсів та підтримку місцевих спільнот.

2. Збільшення популярності екологічних сертифікатів: попит на екологічно сертифіковані готелі може зростати, і підприємства можуть активно здобувати сертифікати, такі як Green Key, EarthCheck, або інші, що підтверджують їхню відданість екологічним стандартам.

3. Законодавчі зміни: законодавство щодо екологічних стандартів може змінюватися, враховуючи розвиток міжнародних норм та стандартів. Готельні підприємства повинні відповідати новим екологічним вимогам.

4. Інновації в технологіях та обладнанні: завдяки постійному розвитку технологій, готелі можуть впроваджувати нові екологічно чисті технології та обладнання для зменшення споживання енергії, води та інших ресурсів.

Отже, для успішного функціонування еко-готелів потрібні три складники: наявність природних екологічно чистих територій, екологічна сертифікація третьою незалежною стороною, виважена екологічна політика закладу гостинності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Національний стандарт України «Послуги туристичні. Засоби розміщування. Загальні вимоги». ДСТУ 4268:2003. К.: Держспоживстандарт України. 2004.
2. Національний стандарт України «Послуги туристичні. Класифікація готелів». ДСТУ 4269:2003. К.: Держспоживстандарт України. 2004.
3. ДСТУ ISO 9004-2-96. Державний стандарт України. Управління якістю та елементи системи якості. Частина II. Настанови щодо послуг. Послуги в Україні. Нормативні документи: Довідник / За заг. ред. В.Л. Іванова. Львів: НІЦ «Леонорм» 1999. С. 275-294.
4. ДБН В.2.2-9 – 99 Будинки і споруди. Громадські будинки і споруди. Основні положення
5. Класифікація професій ДК-003-95-К: Держстандарт України, 1995.
6. ДСТУ 4281: 2004 Заклади ресторанного господарства. Класифікація.
7. Правила користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг. Затверджено наказом Державної туристичної адміністрації України 16.03.2004 р. № 19
8. Правила роботи закладів (підприємств) громадського харчування (наказ Міністерства економіки з питань Європейської інтеграції України від 27.07.2002 р., № 219).
9. Архіпов В.В., Русавська В.А. Організація обслуговування у закладах ресторанного господарства: навчальний посібник. 3-тє вид. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 342 с.
10. Архіпов В.В., Русавська В.А. Організація ресторанного господарства: навчальний посібник. 2-е вид. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 279 с.
11. Босовська М.В., Бовш Л.А., Охріменко А.Г. Оцінювання якості готельних послуг. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 4. С. 25-31.
12. Давидова О. Ю. Організація виробництва : підручник. Харків:

ХДУХТ, 2021. 228 с.

13. Галасюк С.С., Нездоймінов С.Г. Організація готельного господарства: навчально-практичний посібник. Київ: ФОП Гуляєва В. М., 2019. 204 с.

14. Гострик О.М., Зембіцька І.С. Ефективність систем самостійного заселення у сфері готельного господарства. *Інформаційні технології в економіці і управлінні: зб. наук. студ. праць*. Одеса: ОНЕУ, 2022. Вип. 4. С. 11-19.

15. Громик О.М. Аналіз сучасного стану кавової індустрії в Україні. *Ресторанний і готельний консалтинг. Інновації = Restaurant and hotel consulting. Innovation: наук. зб.* Київ: Вид. центр КНУКІМ. 2022. Т. 5, № 2. С. 250-266.

16. Громик О.М. Аналіз сучасного стану готельної індустрії в Україні. *Дослідження фінансових інституцій та інструментів розвитку держави, територій та суб'єктів господарювання: теоретичні, методологічні та практичні аспекти. Збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції 18 лютого 2022 року*. Одеса: Бондаренко М.А., 2022. 142 с.

17. Громик О.М. Оцінювання стану розвитку готельного бізнесу в Україні. *Ресторанний і готельний консалтинг. Інновації = Restaurant and hotel consulting. Innovation: наук. зб.* Київ: Вид. центр КНУКІМ. 2022. Т. 5, № 1. С. 52-62.

18. Громик О.М. Організація принципів роботи системи безпеки готельних підприємств. *Актуальні проблеми сучасної освіти та науки в контексті євроінтеграційного поступу: матеріали доп. учасників Міжнар. наук.–практ. конф. (Луцьк, 26 трав. 2022 р.)*. Луцьк: ЛІРоЛ Ун-ту “Україна”, 2022. 331 с.

19. Громик О.М. Конкурентноспроможність готельних підприємств в сучасних ринкових умовах. *Гостинність, сервіс, туризм : досвід, проблеми, інновації: тези доповідей IX Міжнар. наук-практ. інтернет-конф., Київ, 14-15 квіт., 2022 р.* Київ: Вид. центр КНУКІМ, 2022. 294 с.

20. Єгупова І.М. Ресторанне господарство Одеського регіону. *Світовий*

досвід кластеризації різних видів туризму: тези круглого столу (16 листопада; 2020 р.; Одеса); відп. за вип. О.Л. Михайлюк. Одеса, ОНЕУ, 2020 . С. 25-26.

21. Іванов А. Створення готельного оператора як важлива умова розвитку готельного бізнесу в Україні. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. Одеса: ОНЕУ, 2019. № 1 (264). С. 73-85.

22. Ільїна А.Ю., Шикіна О.В. Вплив пандемії covid-19 на розвиток готельного господарства Одеської області. *Глокалізаційні аспекти інноваційного розвитку економіки: Всеукраїнська наук.-практ. конф. молодих вчених (Одеса, 21 жовтня 2021 р.)*. Одеса: ОНЕУ, 2021. С.140-141.

23. Коток В. П. Дослідження ринку послуг ресторанного господарства в Україні. *Світові досягнення і сучасні тенденції розвитку туризму та готельно-ресторанного господарства: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 10 листопада 2023 р.* [Електронний ресурс] : колектив авторів ; за заг. ред. проф. В. М. Зайцевої ; Електрон. дані. – Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2023. – 128 с.

24. Круль Г.Я. Основи готельної справи: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 368 с.

25. Лисецька К.В., Шикіна О.В. Стратегічні альянси як перспективний напрямок розвитку підприємств готельного господарства. *Глокалізаційні аспекти інноваційного розвитку економіки: Всеукраїнська наук.-практ. конф. молодих вчених (Одеса, 21 жовтня, 2021 р.)*. Одеса: ОНЕУ, 2021. С. 150-151.

26. Організація обслуговування у закладах ресторанного господарства: підручник / Анатолій Мазаракі [та ін.]. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 579 с.

27. Організація роботи бармена: навчальний посібник / Малюк Л.П., Кононенко Т.П., Полстяна Н.В., Усіна А.І. та інші. Харків, 2019. 214 с.

28. Паска М.З. Організація ресторанного господарства: навчальний посібник. Львів: ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2022. 212 с.

29. Сало Я.М. Організація обслуговування населення на підприємствах

ресторанного сервісу. Львів: Афіша, 2017. 301 с.

30. Черевко О.І., Малюк Л.П., Дейниченко Г.В. Збірник нормативних документів державного регулювання у сфері ресторанного бізнесу. Харків: ПКФ “Фавор ЛТД”, 2018. 440 с.

31. Сокол Т.Г. Організація обслуговування в готелях і туристичних комплексах. 2-ге вид. К.: Альтерпрес, 2020. 447 с.

32. Хетагурова Д.О., Балабаш О.С. Визначення сутності та специфіки поняття «готельна послуга». *Актуальні проблеми менеджменту: теоретичні і практичні аспекти : зб. матеріалів студентської конференції (Одеса, 17 листопада, 2022 р.)*. Одеса: ОНЕУ, 2022. С. 146-148.

33. Шувар Н.М., Закалик Г.М., Удуд І.Р. Перспективи розвитку екоготелів в Україні: економічний і психологічний аспекти. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 15. С. 322-323.

34. The official site of the International organization «Green key» (2020), available at: <https://www.greenkey.global> (Accessed 10 April 2023).

35. The official site of the eco-hotel "Kovcheg" (2020), available at: <http://www.megura.net> (Accessed 10 April 2023).

36. The official site of the Food and Agriculture Organization of the United Nations (2020) “SAVE FOOD: Global Initiative on Food Loss and Waste Reduction”, available at: <http://www.fao.org/save-food/en> (Accessed 10 April 2023).

37. The official site of the Winnow Company (2020), available at: <https://www.winnowsolutions.com> (Accessed 10 April 2023).

38. Abag'janc E. A. “Environmentalization of hotel activities as a modern trend in the development of the hotel business”, *Sovremennye nauchnye issledovanija: teoreticheskij i prakticheskij aspekt: sbornik statej Mezhdunarodnoj nauchno - prakticheskij konferencii [Modern scientific research: theoretical and practical aspect: a collection of articles of the International scientific and practical conference]*, Syzran, Russia, February 28, 2016, vol. 1, pp. 3-8.

39. Prysiazhniuk N.I. and Lazorenko N.P. “Economic feasibility of using solar systems on the basis of the hotel (on the example of PJSC "Premier Palace", Kyiv)”,

Інформаційні ресурси

40. Екологічне маркування агросадіб – інструмент сталого розвитку українського села. URL: <https://sdamzavas.net/1-42055.html>

41. Екологічне маркування – стандарти ISO 14024 та ISO 14025. URL: <https://certificant.org/uk/ekologichne-markuvannya-standarti-iso-14024-ta-iso-14025/>

42. Еко-тренд в сфері гостинності: економічні та соціальні аспекти. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/5_2020/84.pdf

43. Сайт Державного комітету статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

44. Сайт Державної служби туризму і курортів. URL: <http://www.tourism.gov.ua>

45. Сайт Державного агентства України з інвестицій та інновацій URL: <http://www.in.gov.ua>

46. Сайт Міністерства економіки України URL: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=102944.

47. Сайт журналу «Управління персоналом» URL: <http://www.top-personal.ru/issue.html?395>.

48. Сайт United Nations Economic Commission for Europe (UNECE) URL: <http://www.unecce.org/pau/rpm/ukraine.pdf>

49. Сайт дистанційного навчання MBA Start. URL: [www.http//nicni.mba.ru](http://www.nicni.mba.ru)

50. Словник економічних термінів. URL: [www.http//bank.24.ru/info-glossary](http://bank.24.ru/info-glossary)